

Процюк О. В.,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;

Хабчук О. О.,

заступник начальника відділу протидії
хабарництву та організованим формам
злочинності в сфері економіки УЗЕ
в Житомирській області ДЗЕ НП України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕЯКИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ (НА ПРИКЛАДІ СТ. 246 КК УКРАЇНИ)

Відповідно до Конституції України всі природні багатства нашої країни – земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони – є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією України (стаття 13 КУ). В свою чергу, Конституцією України, а саме статтею 66, визначено конституційний обов'язок кожного не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки.

Отже, охорона довкілля є важливою функцією держави, а саме тому у Кримінальному кодексі України передбачено окремий розділ VIII, який має назву «Злочини проти довкілля». Вказаним розділом передбачено правові норми, які покликані охороняти суспільні відносини у сфері використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки.

За вищезгаданих обставин правильне застосування норм розділу VIII Кримінального кодексу України в умовах сьогодення, зокрема масштабної незаконної вирубки лісу, економічної та екологічної кризи є одним з основних напрямків роботи правоохоронних органів.

Актуальність даної теми підкреслюють і законодавча діяльність Верховної ради України у даному напрямку. По-перше, 06.09.2018 Верховна рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів». Вказаним законом було встановлено кримінальну відповідальність за переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України (стаття 201-1 КК України), а також викладено диспозицію статті 246

КК України у новій редакції. Так, згідно із змінами кримінально-караними, окрім незаконної порубки дерев або чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, є також перевезення, зберігання і збут незаконно зрубаних дерев або чагарників, що заподіяли істотну шкоду (частина 1 статті 246 КК України).

По-друге, Верховна рада України 25.04.2019 прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів», яким визначила, що слід розуміти під істотною шкодою та тяжкими наслідками у статті 246 КК України.

Більшість науковців, здійснюючи аналіз вищевказаного складу злочину, зосереджують увагу на його відмежуванні від аналогічного адміністративного правопорушення, або суміжних складів злочину, при цьому в першу чергу надають характеристику його предмету, яким є дерева і чагарники, які ростуть у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, оскільки протиправні дії, спрямовані на знищення зелених насаджень, не завжди утворюють склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 246 КК України.

Найпоширенішою проблемою у кваліфікації злочинів проти лісових ресурсів науковці та практики вбачають саме у розмежування незаконної порубки та злочинів з ознаками розкрадання. Безумовно, правильне розуміння предмета злочинного посягання у даному випадку слугує основою для прийняття обґрунтованих рішень щодо застосування відповідних норм кримінального закону.

Наприклад, Кузнецова Н. В. визначає, що предметом екологічного правопорушення може бути навколишнє природне середовище або його компоненти за умови, що вони перебувають у природному екологічному зв'язку з довкіллям та не були відокремлені та знеособлені людською працею. Зазначимо, що Панов М. І. та Олійник П. В. вважають домінуючим підходом у відмежуванні злочинів проти власності від злочинів проти довкілля визначають концепцію трудового внеску людини у створенні цих предметів у процесу виробництва матеріальних благ.

Свою точку зору з даного приводу надав і пленум Верховного суду України у постанові від 10.12.2004 № 17 «Про судову практику у справах про злочини а інші правопорушення проти довкілля», зокрема у пункті 9 визначено, що порубка дерев і чагарників на територіях, не віднесених до лісового фонду (ст. 4 Лісового кодексу України), не тягне відповідальності за ст. 246 КК України. За наявності відповідних підстав такі дії можуть бути кваліфіковані як крадіжка, самоправство тощо. Заволодіння деревами, зрубаними та підготовленими до складування або вивезення, залежно від обставин справи слід кваліфікувати за відповідними частинами ст. 185 КК України або іншими статтями, якими передбачено відповідальність за вчинення злочинів проти власності.

Іншими словами, привласнення заготовленого лісу, на порубку якого було витрачено людську працю, вважається розкраданням майна, при цьому крадіжкою може бути визнано заволодіння деревами, які були зрубані, оброблені, складовані, тобто підготовлені до вивезення лісозаготівельниками. *Обов'язковий елемент крадіжки – вилучення майна із законного володіння його юридичного власника.* За таких обставин більшість науковців та дослідників вважають, що при незаконній порубці дерев такого вилучення не відбувається, при цьому посилаючись на норми статті 13 Конституції України та статті 148 ГК України, здійснюють висновок, що ліс «на корені» розглядається законом як природний ресурс. Отже, при самовільній рубці дерева та чагарники вилучають з природного середовища свого зростання, а не зі сфери власності, а від так вкрасти ліс на їх думку на корені неможливо.

Вважаємо, що питання предмету розглядуваного злочину потребує досконального та ретельного вивчення та з'ясування можливості визнати лісові насадження предметом суспільних відносин у сфері власності.

Рощина І. О.,

професор кафедри кримінального права і процесу ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана», кандидат юридичних наук, доцент

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТ. 13 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ТА НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Стаття 13 (Право на ефективний засіб правового захисту) Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі Європейська конвенція) вказує, що кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження [1, с. 218].

При аналізі цієї статті видно, що вона має змішаний матеріально-процесуальний характер, що сприяє на практиці Європейського суду не однозначно її трактувати. Досить довгий час було не ясно, є право на ефективний засіб правового захисту прав людини самостійним або має бути «прив'язано» до конкретної матеріальної норми права Європейської конвенції. Крім того, на розуміння цієї норми впливають також національні «засоби захисту» права в країнах Ради Європи, які базуються на різних підставах, традиціях і постійно розвиваються [2, с. 221].

Необхідно також уточнити, що положення ст. 13 Європейської конвенції теоретично дають кожній людині право на ефективний засіб правового захисту прав людини, однак не тільки не встановлюють конкретного переліку цих засобів, але й не дають поняття ефективного засобу правового